

แนวคิดในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) CONCEPTUAL IN THAI MUSIC COMPOSITION OF SAMRAN KERDPHOL (NATIONAL ARTIST)

เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์ / SAOWAPAK UDOMVICHAIWAT

นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
GRADUATE STUDENT IN THE MASTER'S PROGRAM IN MUSIC EDUCATION, DEPARTMENT OF ART, MUSIC AND DANCE
EDUCATION, FACULTY OF EDUCATION, CHULALONGKORN UNIVERSITY

ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ / YOOTHANA CHUPPUNNARAT

สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
DIVISION OF MUSIC EDUCATION, DEPARTMENT OF ART, MUSIC AND DANCE EDUCATION, FACULTY OF EDUCATION,
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Received: May 22, 2017

Revised: July 17, 2017

Accepted: July 19, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยของ ครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ 1. ภูมิหลังด้านการศึกษาการประพันธ์เพลงไทย 2. ผลงานการประพันธ์เพลงไทย 3. หลักการประพันธ์เพลงไทย 4. ลักษณะและจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทย

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล ประกอบไปด้วย 1. เพลงโหมโรงจำนวน 10 เพลง 2. เพลงเถาจำนวน 56 เพลง เพลงตับจำนวน 4 ตับ เพลงเรื่องจำนวน 5 เรื่อง และเพลงหน้าพาทย์จำนวน 11 เพลง ซึ่งท่านมีหลักที่ใช้ในการประพันธ์เพลง 2 หลักการ ได้แก่ 1) แบบมีโครงสร้าง และ 2) แบบอิสระ ลักษณะการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล ประกอบไปด้วย 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ทั้งหมด 2) การประพันธ์เพลงโดยต่อยอดจากโครงสร้างเดิม 3) การประพันธ์เพลงโดยมีโครงสร้างมาจากเพลงไทยสากล และ 4) การประพันธ์แต่ทางร้อง จุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงของครูประกอบด้วย 7 จุดประสงค์ ได้แก่ 1) การประพันธ์เพลงเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 2) การประพันธ์เพลงเพื่อใช้สำหรับองค์กร 3) การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นการเผยแพร่บทเพลง 4) การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นการอนุรักษ์บทเพลง 5) การประพันธ์เพลงเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน 6) การประพันธ์เพลงเพื่อนำมาใช้ประกอบพิธีไหว้ครู และ 7) การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดนตรีไทย

คำสำคัญ : แนวคิด, การประพันธ์เพลงไทย, ครูสำราญ เกิดผล

Abstract

This research aimed to study Kru Samran Kerdphol (national artist)'s concept of Thai music composition. There are four issues, including 1) His study background of Thai music composition, 2) His Thai music composition works, 3) His main principles of Thai music composition, and 4) His Thai music composition characteristics and objectives.

It was found that his composed songs categorized by type include 1) 10 Hom-Rong songs, 2) 56 Thao songs, 3) 4 Tub songs, 4) 5 Rueang songs, and 5) 11 Na-Phat songs. Kru Samran Kerdphol's Thai

music composition consists of two principles, including 1) Structured song composition and 2) Unstructured song composition. Moreover, Kru Samran Kerdphol's Thai music composition has four characteristics, including 1) Composition of whole new songs 2) Composition of additional parts of old songs 3) Composition of songs based on the modern Thai music structure, and 4) Composition of the vocal only. Finally, there are seven objectives of his Thai song composition, including 1) To honor the king and members of the royal family 2) To serve certain organizations 3) To promote old songs to be applied more easily by Thai musicians, 4) To preserve Thai songs, 5) To reflect the current situations 6) To be used especially for Wai-Kru Ceremony, and 7) To benefit Thai music instruction.

Keywords: Conceptual, Thai Music Composition, Samran Kerdphol

บทนำ

ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2548 เป็นผู้มีความสามารถเป็นเลิศในด้านดนตรีไทย มีความรู้ทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างแตกฉาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประพันธ์เพลงไทย ซึ่งมีผลงานเป็นที่ประจักษ์อย่างแพร่หลายในทุกประเภทของเพลงไทย อาทิ เพลงโหมโรง เพลงเถา เพลงเรื่อง เพลงตับ เพลงหน้าพาทย์ และรวมไปถึงการคิดประดิษฐ์ทางเดี่ยวเครื่องดนตรีต่างๆ

เนื่องจากหลักวิชาการประพันธ์เพลงไทยนั้นถือว่าเป็นวิชาขั้นสูงสุดของการเรียนดนตรีไทย ดังคำกล่าวของครูสำราญ เกิดผล (สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2559) ดังนี้

“หลักวิชาการประพันธ์เพลงไทยนั้นถือว่าเป็นวิชาขั้นสุดท้ายของการเรียนดนตรีไทย เพราะจะต้องใช้องค์ความรู้ในทุกๆด้านของดนตรีไทยที่เราเรียนมาในการประพันธ์เพลง”

จากคำกล่าวของครูสำราญ เกิดผล ทำให้เห็นว่าวิชาการประพันธ์เพลงนั้นเป็นวิชาที่มีความสำคัญ และเป็นวิชาที่อยู่ในขั้นสูง กว่านักดนตรีไทยแต่ละคนจะประพันธ์เพลงได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่จะต้องผ่านการศึกษเล่าเรียนวิชาดนตรีไทยมาทั้งทางด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติจนมีความรอบรู้ในระดับหนึ่งจึงจะสามารถที่จะประพันธ์เพลงสร้างสรรค์ผลงานออกมาได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญดังกล่าว และจากการศึกษาภูมิหลังของครูสำราญ เกิดผล และด้วยผลงานทางด้านการประพันธ์เพลงที่เห็นเป็นที่ประจักษ์มากมาย ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งจะประกอบไปด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1.ภูมิหลังของ

ครูสำราญ เกิดผล ในด้านการศึกษาการประพันธ์เพลงไทย 2.ผลงานการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล 3.หลักการสำคัญในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล และ 4.ลักษณะและจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่มีความสนใจในด้านการประพันธ์เพลงไทย เพื่อที่จะได้มีการต่อยอดงานวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงไทยในเชิงลึก และให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ

ขอบเขตในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยของ ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ ซึ่งแนวคิดที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในครั้งนี้ประกอบไปด้วย 4 ประเด็น ดังนี้

1. ภูมิหลังของครูสำราญ เกิดผล ในด้านการศึกษาการประพันธ์เพลงไทย

2. ผลงานการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล โดยจัดเป็นหมวดหมู่ประเภทเพลงไทย

3. หลักการสำคัญในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล

4. ลักษณะและจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล

งานวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาจากการสืบค้นข้อมูลจากงานเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงของครูสำราญ เกิดผล และเก็บข้อมูลโดยการสังเกตในระหว่างการเรียนการสอนของครูสำราญ เกิดผล และสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูสำราญ เกิดผล

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Content analysis) เป็นหลัก ประกอบกับวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้น ตำรา งานเอกสาร และวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย และภูมิหลังในการศึกษาด้านดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ แล้วแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ
4. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ

5. เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำเสนอแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยของ ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ โดยมีทั้งหมด 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

5.1 ภูมิหลังของครูสำราญ เกิดผล ในด้าน การศึกษาการประพันธ์เพลงไทย

5.2 ผลงานการประพันธ์เพลงไทยของครู สำราญ เกิดผล โดยจัดเป็นหมวดหมู่ประเภทเพลงไทย

5.3 หลักการสำคัญในการประพันธ์เพลงไทย ของครูสำราญ เกิดผล

5.4 ลักษณะและจุดประสงค์ในการประพันธ์ เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล

6. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ ในการทำการวิจัยครั้งต่อไป และข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เป็น ประโยชน์

สรุปผลการวิจัย

ครูสำราญ เกิดผล ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปิน แห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปี 2548 เป็นผู้ที่มีประวัติผลงานดนตรี และเอกลักษณ์ด้านดนตรีไทย ที่โดดเด่นท่านหนึ่ง โดยเฉพาะในเรื่องของการประพันธ์เพลงไทย ซึ่งมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ไว้อย่างมากมายในทุกๆ ประเภท ของเพลงไทย อาทิ เพลงโหมโรง เพลงเถา เพลงเรื่อง เพลงตับ เพลงหน้าพาทย์ และทางเดี่ยวเครื่องดนตรีต่างๆ

ภาพที่ 1 ครูสำราญ เกิดผล

ที่มา : <https://sites.google.com/site/nuengruethaimusic/hnwy-thi-1-khwam-ru-thawpi-keiyw-kab-dntri-thiy/sangkhit-kwi-thiy>

ในการศึกษาหลักการประพันธ์เพลงไทยนั้น ครูสำราญ เกิดผล ได้ศึกษาจากครูอาจ สุนทร จนมีความรู้ ในภาคทฤษฎี จากนั้นจึงเริ่มฝึกปฏิบัติ โดยครูอาจ สุนทร ให้ ครูสำราญทดลองฝึกประพันธ์เพลงใหม่จากเพลงอัตราจังหวะ สองชั้น ใช้รูปแบบวิธียืดขยายทำนองเป็นอัตราจังหวะ สามชั้น และตัดทอนเป็นชั้นเดียว เพลงที่เลือกประพันธ์คือ เพลงสามไม้โน จากนั้นจึงนำทำนองเพลงทุกอัตราจังหวะนั้นมา เรียบเรียงเป็นเพลงเถา ซึ่งนับว่าเพลงสามไม้โน เถา เป็น ผลงานการประพันธ์เพลงเถา เพลงแรกของครูสำราญ เกิดผล

ครูดนตรีอีกท่านหนึ่งที่สอนวิชาการประพันธ์เพลง ให้แก่ครูสำราญ เกิดผล คือ ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ โดย ครูเทียบ คงลายทอง ได้นำครูสำราญไปฝากตัวให้เป็นศิษย์ เพื่อขอต่อเพลงเดี่ยวระนาดเอก ระหว่างที่ต่อเพลงกับครูพุ่มนั้น ครูสำราญจึงได้มีโอกาสศึกษาวิธีการประพันธ์เพลงเพิ่มเติม ด้วย ซึ่งหลักวิชาการประพันธ์เพลงจากคุณครูดนตรีทั้งสอง ท่านนั้น ได้เป็นต้นทุนความรู้อย่างมากที่ครูสำราญใช้เป็น รากฐานในการประพันธ์เพลงจำนวนมากในเวลาต่อมา

นอกจากในเรื่องของการประพันธ์เพลงไทยแล้ว ครูสำราญ เกิดผล ได้ให้ความสำคัญกับการเก็บรักษา

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายครูอาจ สุนทร ภายในบ้านของครูสำราญ เกิดผล
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2559

ภาพที่ 3 ครูเทียบ คงลายทอง

ที่มา : http://sirindhornmusiclibrary.mahidol.ac.th/musiclibrary/index.php?ac=hall_of_fame/hall_of_fame_dataperson&languages=th&id=45&id_group=#001

ภาพที่ 4 ครูฟุ่ม บาปุยะวาทย์

ที่มา : <http://www.classichaisong.com/authors/2015-08-3-pum.html>

โน้ตเพลงไทยมาก เนื่องจากโน้ตเพลงไทยเหล่านี้เปรียบดั่งสมบัติอันทรงคุณค่าของแผ่นดิน ดังที่ครูสำราญ เกิดผล (สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวไว้ว่า

“ตัวโน้ตเพลงนั้นมีค่ามากเหลือเกิน ถ้าไม่ได้รับโน้ตเพลงจากครูอาจไว้ก็คงสอนใครไม่ได้ เพลงที่อยู่ในโน้ตก็คือว่าเป็นมรดกของแผ่นดินต่อไป อย่างเช่นเพลงจากครูทองดีอายุประมาณ 200 ปีก็ยังสามารถเล่นได้เพราะโน้ตเพลง ถ้าไม่มีโน้ตก็คงสอนได้แต่ของง่ายๆ ส่วนของลึกลับซับซ้อนก็คงลืมไปหมด”

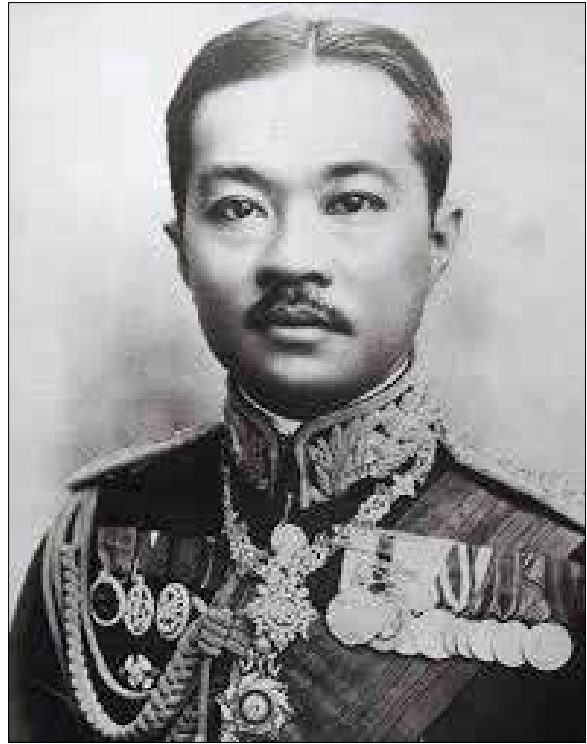
ครูสำราญ เกิดผล จึงมีวิธีการเก็บรักษาบทเพลงไทย นอกจากการจดจำด้วยตัวเองแล้วนั้น ครูจะมีการจดบันทึกเพลงไทยในรูปแบบโน้ตสากล การบันทึกเพลงไทยด้วยโน้ตสากลเดิมนั้นเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงรับอุปถัมภ์ครูจางวางทั่ว พาทยโกศล และครอบครัวรวบรวมระยะเวลาทั้งหมดประมาณ 30 ปี ทรงประทานความรู้เรื่องโน้ตสากลให้แก่ครูจางวางทั่ว ทำให้เกิดการบันทึกโน้ตเพลงไทยด้วยระบบสากลในสำนักพาทยโกศลตลอดมา (วราห์ เทพณรงค์, 2559) ต่อมาครูอาจ สุนทร

ภาพที่ 5 และภาพที่ 6 ภาพถ่ายโน้ตเพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2559

ศิษย์คนสำคัญในสำนักพาทย์โกสัล ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกโน้ตเพลงไทยให้ครูจางวางท้ว พาทย์โกสัล ได้นำโน้ตเพลงไปสอนและมอบโน้ตเพลงทั้งหมดให้แก่ครูสำราญ เกิดผล เก็บรักษาต่อไปในปี พ.ศ. 2494

ปัจจุบันครูสำราญ เกิดผล ได้ทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรักษาโน้ตเพลงไทยที่ได้รับมอบมาจากท่านครูจางวาง สุนทร แต่ด้วยอายุของโน้ตเพลงที่คาดว่าน่าจะมีการสืบทอดต่อกันมาเกือบ 200 ปี ทำให้กระดาษนั้นเสื่อมสภาพ เกิดความชำรุดทรุดโทรมอย่างมาก ครูสำราญ เกิดผล ท่านจึงได้ค่อยๆ หยอคัดลอกโน้ตเพลงเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมจากต้นฉบับ ด้วยลายมือของตนเอง พร้อมกับมีการตรวจสอบความถูกต้องของเพลงนั้นๆ รวมทั้งนำโน้ตเพลงมาพัฒนาต่อยอดต่อไป

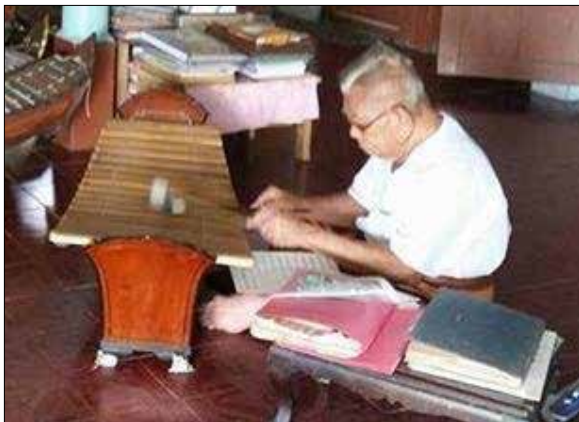
ภาพที่ 7 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ทูลกระหม่อมบริพัตร)
ที่มา : <https://pantip.com/topic/34550774>

ภาพที่ 8 ครูจางวางท้ว พาทย์โกสัล
ที่มา : <http://prajongsangri.blogspot.com/2011/05/2428-2481.html>

ภาพที่ 9 ภาพถ่ายโน้ตเพลงไทยที่ชำรุดทรุดโทรมของครูสำราญ
เกิดผล
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2560

ภาพที่ 10 ภาพถ่ายครูสำราญ เกิดผล ขณะกำลังตรวจสอบโน้ตเพลง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2560

ผลงานการประพันธ์เพลงของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ)

เพลงที่ครูสำราญได้ประพันธ์เรียบเรียงขึ้นใหม่ ประกอบด้วย เพลงโหมโรง 10 เพลง, เพลงเถา 56 เพลง, เพลงตับ 4 เพลง, เพลงเรื่อง 5 เพลง และเพลงหน้าพาทย์ 11 เพลง มีรายชื่อเพลงดังต่อไปนี้

เพลงโหมโรงจำนวน 10 เพลง ได้แก่ โหมโรง กาญจนภิเษก โหมโรงทยอยเดี่ยว โหมโรงมหาจักรี โหมโรง มหาชัย โหมโรงศิวนประสิทธิ์ โหมโรงอุทอง โหมโรงสีภาค โหมโรงไม้นวม โหมโรงพนมรุ้ง และโหมโรงเยาวชนไทย

เพลงเถาจำนวน 56 เพลง ได้แก่ กระบอก กลางพนา ขวางคลอง คูโฉลก ถอยหลังเข้าคลอง โศกอารี บำบั่น ปิ่นดิ่ง พิศวง แม่หม้ายคร่ำครวญ บารมีรมเกล้า รักแผ่นดินไทย วิหกเหิน สามเกลอ สามไม้ใน เสภากลาง เสภานอก กระหะนะ เสภาใน หอมเขียว อัปสรสวรรค์ ไอยรา ชูวง ตามรอยพ่อ ได้รู้พระบารมี ตามรอยแม่ แผ่นดินพ่อ แผ่นดินแม่ ภูมิสยาม มหาราชรามคำแหง บางหลวงอ้ายเอี้ยง จินกางใบ จินชายอ้อย จินเข้าโบสถ์ จินถอนสมอ หนองคี่ สุชาติ สารีกาแก้ว เขมรครวญ ฝรั่งเศสกลาย ฝรั่งเศสจระ ผรั่งแดง ดวงดอกไม้ อาเพศธรรมา ทองกวาว บัวตุมบัวบาน ริ้วแดงกำแพงเหลือง ลอยประทีป ครอบจักรวาล แยกภูเขาทอง ต้นตระกูลไทย การเวกเกล้าคู่ พญาธานี ไทยรวมกำลัง สุดอาลัย ทวาทศมาส ล่องลอย และต้นนิโครธ

เพลงตับ 4 ตับ ได้แก่ ตับฤาษีเสียดลูก ตับ พระสังข์ทองหนีนางพันธุรัต ตับชมสวนขวัญ และตบถล่ม

เพลงเรื่อง 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องครอบจักรวาล เรื่อง สีภาษา เรื่องแขกไหว้พระ เรื่องเหมราช และเรื่องลาว กรมหลวงประจักษ์

เพลงหน้าพาทย์ 11 เพลง ได้แก่ ตระนาง ตระพระปัญจะสิงขร ตระพระศิวะเปิดโลก ตระนวนมินทรธิดา ตระพระแม่แห่งดิน ตระทูลกระหม่อมบริพัตร ตระพระบรม โอโรธิดา ตระพระเทพรัตน์ ตระกระยาสังเวท ตระบูชา พระ และตระพระพิฆเนศประทานพร

นอกจากผลงานในการประพันธ์บทเพลงต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ครูสำราญ เกิดผล ท่านยังได้มีการประพันธ์ ทางเดี่ยวเครื่องดนตรีต่างๆในทุกเครื่องมือของวงปี่พาทย์ไม้แข็ง เช่น ทางเดี่ยวเพลงดอกไม้ไพร เถา (ทุกเครื่องมือของ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง), เดี่ยวระนาดเอก และฆ้องวงใหญ่เพลง บรรทมไพร เถา, เดี่ยวระนาดเอกเพลงอาเฮีย เถา, และเดี่ยว ฆ้องวงใหญ่เพลงนกขมิ้น สามชั้น เป็นต้น

หลักการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ)

1. แบบมีโครงสร้าง คือ การประพันธ์เพลงโดย ตั้งต้นด้วยเพลงที่มีอยู่แล้ว เช่น มีเพลงสองชั้นของเดิม อยู่แล้วใช้ตั้งต้นเพื่อขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น และตัดทอน เป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว เพื่อเรียบเรียงเป็นเพลง เถา ต่อไป

1.1 คัดเลือกเพลงต้นแบบ โดยส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น เนื่องจากเพลงสมัย

โบราณส่วนใหญ่จะเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น

1.2 วิเคราะห์เพลงต้นแบบที่เลือกมา โดยดูว่า โครงสร้างของเพลงนั้นเหมาะที่จะนำไปประพันธ์เป็น ประเภทเพลงอะไรต่อไป หากเพลงที่เลือกเป็นเพลงที่ไม่มี โยน โดยส่วนใหญ่เหมาะที่จะนำไปทำเป็นเพลงเถา หาก เพลงที่เลือกเป็นเพลงที่มีโยน โดยส่วนใหญ่เหมาะที่จะนำไป ทำเป็นเพลงเรื่อง หรืออาจจะนำไปทำเป็นเพลง เถา ประเภท เพลงทยอย

1.3 ต้องคำนึงลูกตกของเพลงในครึ่งจังหวะ และเต็มจังหวะ เมื่อนำไปขยาย หรือตัดทอนแล้ว จะต้องตรงกับลูกตกของเพลงต้นแบบ

1.4 การผูกกลอนเพลงในแต่ละวรรคให้มีความ ไพเราะ และสอดคล้องกัน ซึ่งในการประพันธ์เพลงแบบมี โครงสร้างนั้น จะหากกลอนเพลงให้มีความสอดคล้องกัน ได้ยากกว่าการประพันธ์เพลงแบบไม่มีโครงสร้าง เนื่องจาก การประพันธ์เพลงแบบมีโครงสร้างนั้นจะมีกรอบของโครงสร้าง กำหนดอยู่ ทำให้ผู้ประพันธ์ไม่สามารถที่จะแต่งไปตาม จินตนาการได้ทั้งหมด

2. แบบอิสระ หรือแบบไม่มีโครงสร้าง คือ การประพันธ์เพลง จากความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ ล้วนๆ ไม่ได้อิงจากเพลงที่มีอยู่แล้ว

2.1 การประพันธ์จากภาพรวมใหญ่ คือ ประพันธ์จากอัตราจังหวะสามชั้นก่อน แล้วจึงตัดทอนลงเป็น สองชั้น และชั้นเดียว

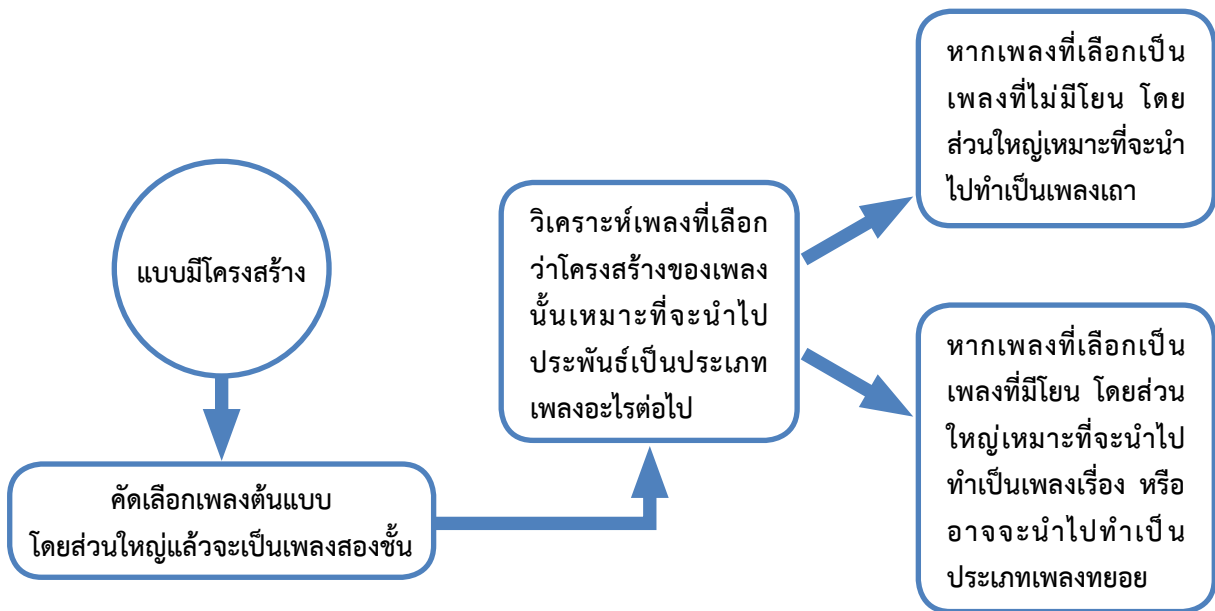
2.2 เมื่อไม่มีโครงสร้างของลูกตกบังคับ ดังนั้น การประพันธ์จึงต้องยึดจังหวะหน้าทับเป็นหลักสำคัญ

2.3 คำนึงถึงเรื่องของการผูกกลอนในแต่ละ วรรคให้มีความไพเราะสอดคล้องกัน เช่นเดียวกับการประพันธ์ แบบมีโครงสร้าง

ลักษณะและจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทย ของ ครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ)

1. การประพันธ์เพลงประเภทเพลงไหมโรง

1.1 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ เช่น เพลง ไหมโรงกาญจนภิเษก แต่งเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระปร มินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสครองราชสมบัติ

ภาพที่ 11 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการประพันธ์เพลงของครูสำราญ เกิดผล แบบมีโครงสร้าง
ที่มา : เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2559

ครบ 50 ปี ซึ่งในบทเพลงนี้มีลักษณะสำคัญอยู่หนึ่งประการ คือ ครูได้นำเพลงสดุดีมหาราชามาแต่งในช่วงท้ายของเพลง

1.2 เพื่อใช้เป็นหม่อมโรงประจำ กลุ่ม หรือองค์กรต่างๆ เช่น เพลงหม่อมโรงมหาจักรี แต่งเพื่อให้เป็นเพลงหม่อมโรงประจำจังหวัดอุทัยธานี ครูได้กล่าวไว้ว่า “จังหวัดอุทัยเป็นเมืองของนายทองดี ผู้เป็นพระราชบิดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์จักรี จึงได้ตั้งชื่อให้มีความหมายสอดคล้องกับจังหวัด” เพลงหม่อมโรงพนมรุ้ง ครูได้แต่งให้เป็นเพลงหม่อมโรงประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ก่อนที่ครูจะแต่งก็ได้มีการศึกษาข้อมูลก่อนว่าจังหวัดบุรีรัมย์มีอะไรที่เป็นจุดเด่น หรือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัด ครูจึงได้ตั้งชื่อตามปราสาทหินพนมรุ้ง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์

1.3 เพื่อใช้ในการแสดงความสามารถของผู้ประพันธ์ เช่น เพลงหม่อมโรงทยอยเดี่ยว เพลงนี้ครูได้แต่งไว้เพื่อใช้เป็นเพลงแก้หม่อมโรงกราวโน ซึ่งครูพินิจ ฉายสุวรรณ เป็นผู้ประพันธ์

1.4 แต่งโดยมีโครงสร้างมาจากเพลงไทยสากล เช่น เพลงหม่อมโรงอุทอง ครูนำโครงสร้างมาจากเพลงไทยสากลที่ชื่อว่ากรุงศรีอยุธยา เพลงหม่อมโรงอุทองนี้ได้รับรางวัลที่ 1 ในการประชันวงรายการ “ดนตรีไทยพรรณนา” ของกรมศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติ

2. การประพันธ์เพลงประเภทเพลงเถา

2.1 เป็นเพลงเถาที่ยกโครงสร้างมาจากเพลงของเก่า แล้วนำมาขยายและตัดทอนเรียบเรียงเป็นเพลงเถา เนื่องจากครูต้องการเก็บรักษาบทเพลงเพื่อให้สะดวกต่อการหยิบยกนำมาใช้งานจริง เพราะในสมัยก่อนเพลงเก่าๆ ที่ครูได้ค้นเจอจะเป็นเพลงเกร็ดในอัตราจังหวะสองชั้นเป็นส่วนใหญ่ เมื่อนำเพลงสองชั้นมาทำเป็นเถา ก็จะสามารถนำมาบรรเลงใช้งานได้หลากหลายมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการนำบทเพลงสองชั้นเก่าๆ ที่แทบจะสูญหายไปแล้วมาเพิ่มมูลค่าให้นักดนตรีรุ่นใหม่ๆ หยิบยกไปใช้งานได้สะดวกขึ้น เช่น เพลงสามไม้ใน เถา, อนาคตสุชาติ เถา, กะระหนะ เถา

2.2 เป็นเพลงเถาที่ประพันธ์อย่างอิสระ จากความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์เอง ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ครูเกิดแนวคิดจากสภาพแวดล้อมในขณะนั้น หรือมีสถานการณ์สำคัญต่างๆ เกิดขึ้น ครูก็จะแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ โดยใช้บทเพลงที่ท่านประพันธ์เพื่อเป็นสื่อกลาง

ในการที่จะถ่ายทอดความรู้สึกของท่าน เช่น เพลงอาเพศธारा เถา แต่งตอนที่ที่บ้านครูน้ำท่วมหนักเป็นเวลาหลายเดือน, เพลงบารมีร่มเกล้า เถา เป็นเพลงที่ครูประพันธ์ขึ้นใหม่เนื่องในวโรกาสที่รัชกาลที่ 10 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

2.3 เป็นเพลงเถาที่ประพันธ์แต่ทางร้อง

เนื่องจากเพลงพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงไว้เฉพาะทางบรรเลงไม่มีทางร้อง ครูจึงได้ประพันธ์ทางร้องแล้วบรรจुเพื่อให้เพลงนั้นสมบูรณ์ขึ้น เช่น เพลงเงินเก็บบุญผา, เพลงไอยราชวงง, เพลงครวญหา, เพลงอัปสรสำอาง, และเพลงสุรางค์จำเรียง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วครูจะไม่ได้แต่งเนื้อร้องเอง ครูจะนำกลอนจากวรรณคดี หรือให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นผู้เรียบเรียงเนื้อหาให้ จากนั้นครูจะเป็นผู้บรรจुเป็นทางร้องด้วยตนเอง

2.4 เป็นเพลงเถาที่ประยุกต์มาจากเพลงไทยสากล

เนื่องจากเพลงไทยสากลสามารถนำทำนองไทยเดิมมาเป็นโครงสร้างเพลง ตัวอย่างจากเพลงสุนทราภรณ์หลายๆ เพลง เช่น เพลงกระแต มาจากเพลงไทยเดิมลาวกระแตเล็ก เพลงกระท่อมรจนา มาจากเพลงไทยเดิมเขมรพวง ครูจึงนำเพลงไทยสากลมาทำเป็นเพลงไทยเดิมบ้าง เช่น เพลงทองกวาว เถา, เพลงลอยประทีป เถา ของเดิมมาจากเพลงลอยกระทง, เพลงไทยรวมกำลัง เถา มาจากเพลงไทยรวมกำลัง ซึ่งครูได้ทำเพลงนี้เนื่องในโอกาสที่มีการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ในปี พ.ศ. 2556

3. การประพันธ์เพลงประเภทเพลงเรื่อง

3.1 เพื่อเป็นวิธีในการช่วยจดจำเพลง การที่จะจำเพลงสองชั้นที่เป็นเพลงเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยหลายๆ เพลงนั้น ยากที่นักดนตรีจะจดจำได้ทั้งหมด จึงเป็นที่มาของครูสำราญ เกิดผล ในการที่ครูได้นำเพลงสองชั้นหลายๆ บทเพลงมาเรียบเรียงเป็นเพลงเรื่อง และจัดชุดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้สะดวกต่อการจดจำเพลง เช่น เพลงเรื่องลาวกรมหลวงประจักษ์ ครูได้นำเพลงลาวที่ครูได้ค้นเจอหลายๆ เพลงมาเรียบเรียงต่อกันให้เป็นเพลงเรื่อง โดยที่มาของชื่อเพลงนั้น มาจากเพลงแรกของเรื่องซึ่งเป็นเพลงใหม่ที่ครูเพิ่งได้ค้นพบ คือ เพลงลาวกรมหลวงประจักษ์

3.2 เพื่อเป็นการเผยแพร่บทเพลงเก่าๆ ที่ไม่มีใครนำมาบรรเลง เนื่องจากครูสำราญ เกิดผล ได้ค้นพบเพลงสองชั้นจำนวนมาก ซึ่งก็ไม่มีใครนำไปใช้บรรเลง ทำให้เพลงนั้นไม่ได้เกิดการเผยแพร่ และอาจสูญหายไป ท่านจึงได้

ทำการนำเพลงสองชั้นมาเรียบเรียงเป็นเพลงเรื่อง ทำให้สามารถที่จะนำเพลงเรื่องไปบรรเลงตามงานต่างๆได้ และยังเป็นการเผยแพร่บทเพลงเก่าๆ ที่ใกล้จะสูญหายให้คงอยู่ต่อไป

3.3 เพื่อใช้เป็นแบบฝึกหัดให้นักเรียนนักศึกษา

เนื่องจากเพลงเรื่องถือว่าเป็นบทเพลงพื้นฐานที่นักดนตรีไทย โดยเฉพาะเครื่องมโหรีจะใช้ในการฝึกฝนทักษะ, การจดจำเพลง, การฝึกแตกทางเพลงเป็นทางของเครื่องมโหรีที่ต้นเล่น รวมไปถึงเป็นรากฐานของการเรียนเพลงประเภทเพลงอื่นๆต่อไป ซึ่งครูสำราญ เกิดผล ท่านได้กล่าวเอาไว้ว่า “การที่เราได้เพลงเรื่องเยอะๆ ก็จะทำให้เรามีทุนเยอะกว่าคนที่ไม่ค่อยได้เพลงเรื่อง” (สำราญ เกิดผล, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2559) เนื่องจากในเพลงเรื่อง 1 เรื่องนั้นจะประกอบไปด้วยเพลงสองชั้นอีกจำนวนมาก เมื่อได้เพลงเรื่องหลายเรื่อง เราก็จะได้บทเพลงสองชั้นอีกหลายเพลง ซึ่งประโยชน์ของการที่ได้เพลงเรื่องมากๆ เมื่อเราจะประพันธ์เพลงเถา เราก็สามารถนำเพลงสองชั้นมาขยายตัดทอนได้ หรือเมื่อเราต้องการที่จะเรียบเรียงเพลงเรื่องนางหงส์ เราก็จะมีทุนเพลงในการนำมาผูกเป็นเพลงเรื่องนางหงส์ได้หลากหลายชิ้น รวมไปถึงเพลงดับ เราก็จะมีเพลงสองชั้นให้เลือกบรรจงให้เข้ากับบทร้องมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการทำเพลงถวายพระพร ประกอบการรำ หรือประกอบการแสดง ล้วนแล้วแต่ใช้เพลงสองชั้นเป็นหลักทั้งสิ้น

4. การประพันธ์เพลงประเภทเพลงดับ

4.1 เป็นการนำบทละครของเก่ามาเรียบเรียงบรรจเพลงใหม่ เนื่องจากบทละครในสมัยก่อนจะเป็นการร่ายส่วนใหญ่ ครูจึงนำบทละครของเก่ามาวิเคราะห์เนื้อเพลง รวมไปถึงดูการจะอยู่จะไปของตัวละคร แล้วนำเพลงสองชั้นที่มีความสอดคล้องมาบรรจ เรียบเรียงเป็นเพลงดับ เช่น เพลงดับพระสังข์ทองหนีนางพันธุรัต เดิมเป็นบทละครของหม่อมเจริญ พาทย์โกสัล และเพลงดับฤาษีเสียดลูก เดิมเป็นบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.2 เป็นการรวบรวมเพลงและบันทึกเสียงเพื่อเก็บรักษาไว้ เมื่อปีพ.ศ. 2523 เริ่มเตรียมการจัดงานรำลึก 100 ปี วันประสูติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบว่าวงดนตรีตระกูลเกิดผลได้เพลงเก่าๆ ที่ถูกละทิ้งหม่อมบริพัตรฯ

ภาพที่ 12 และ ภาพที่ 13 บทละครของเก่าที่นำมาใช้เรียบเรียงบรรจใหม่
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2560

ทรงนิพนธ์ไว้ และยังรักษาทางเพลงของเก่าไว้เป็นอย่างดีทุกประการ เพราะมีโน้ตสากลจดไว้เป็นหลัก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ามาบันทึกเสียงถวายด้วยวงมโหรีเครื่องใหญ่ โดยมีครูสำราญ เกิดผล เป็นผู้ปรับวง

ในช่วงเวลานั้นครูได้ค้นพบเพลงสองชั้นเก่าๆ หลายเพลง ครูจึงต้องการที่จะรวบรวมทำเป็นเพลงดับ จึงได้ส่งรายชื่อเพลงสองชั้นของเก่าที่ได้ค้นพบ เพื่อขอให้สมเด็จพระเทพฯ ทรงพระนิพนธ์คำร้องให้ จากนั้นครูสำราญ เกิดผล ท่านเป็นผู้คัดเลือกบทเพลงเพื่อนำมาบรรจและเรียบเรียงเป็น “เพลงดับชมสวนขวัญ” โดยมีรายชื่อเพลงดังนี้

1. เทวาประสิทธิ์
2. ดอกไม้ไทร
3. ดอกไม้ไพร
4. ดอกไม้ร่วง
5. ไทรหวาน
6. มาลีหวาน
7. คลื่นกระทบฝั่ง

ภาพที่ 14 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินบ้านนายสังเวียน เกิดผล เป็นการส่วนพระองค์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2530
ที่มา : <http://kotavaree.com/?p=151>

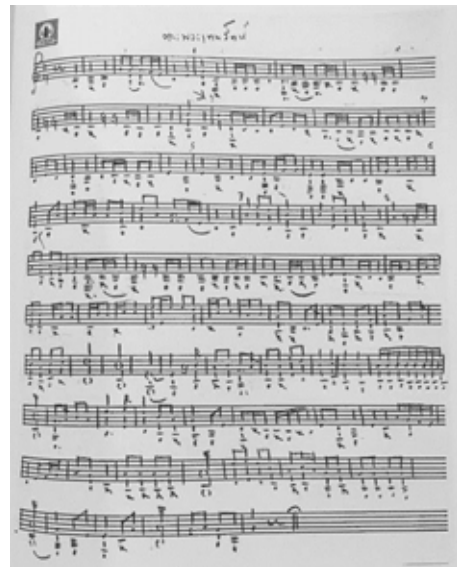
ภาพที่ 15 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชทานนามแกว่งปีพาทย์ตระกูลเกิดผล ว่า “วงพาทย์รัตน”
ที่มา : <http://kotavaree.com/?p=151>

5. การประพันธ์เพลงประเภทเพลงหน้าพาทย์

5.1 เพื่อเป็นการแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ จากการศึกษาวิจัย ได้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูมานาน ท่านได้กล่าวว่า “เวลาประกอบพิธีครูเชิญหมด ทั้งครูเทพ ครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วเราจะเชิญพระเจ้าอยู่หัวของเราไม่ได้หรือ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู ความเคารพ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระองค์ท่าน” (สำราญ เกิดผล, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2559) จึงเป็นที่มาของการที่ครูได้แต่งเพลงตระที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น เพลง ตระทุลกระหม่อมบรพัตร์, ตระนวมินทรราชิราช, ตระพระแม่แห่งดิน, ตระพระเทพรัตน และ ตระพระบรมโอรสาธิราช

5.2 เพื่อเป็นการสร้างสรรค์บทเพลงใหม่สำหรับใช้ในขั้นตอนในพิธีไหว้ครูที่ยังไม่มีเพลงเฉพาะในการประกอบพิธีไหว้ครู บางครั้งมีการเรียกเพลงซ้ำซ้อนกัน ครูจึงได้ประพันธ์เพลงขึ้นเพื่อใช้ในโอกาสที่ต่างกัน เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเรียกเพลงเดิมซ้ำๆ เช่น เพลงตระบูชาพระ นำมาใช้ในขั้นตอนที่บูชาพระรัตนตรัย แทนที่จะเรียกเพลงสาธุการซ้ำกลับตอนให้ประธานจุดธูปเทียน

ดังนั้นจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ของครูสำราญ เกิดผล จึงเป็นการประพันธ์เพื่อให้เกิดเพลงหน้าพาทย์ใหม่ๆ เพื่อเอาไว้ใช้ประกอบพิธีไหว้ครูให้มีความครบคลุมและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 16 โน้ตเพลงตระพระเทพรัตนลายมือครูสำราญ เกิดผล
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2560

6. การประพันธ์เพลงประเภททางเดี่ยวเครื่องดนตรีต่างๆ

6.1 เพื่อให้เกิดเพลงเดี่ยวใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

เนื่องจากในสมัยโบราณนั้นครูบาอาจารย์ก็ได้มีการทำทางเดี่ยวไว้บ้าง ก็จะเป็นเพลงเดี่ยวหลักๆ เช่น เดี่ยวสารถิ, เดี่ยวพญาโคก, เดี่ยวแขกมอญ, เดี่ยวกราวโน ซึ่งในสมัยครูยังหนุ่มถือว่าเป็นยุคที่มีการประชันกันเยอะมาก ทำให้สำนักต่างๆ ก็มีการแข่งขันกัน ทำเพลงใหม่ๆ แก้กัน ครูจึงต้องประพันธ์ทางเดี่ยวเพลงอื่นๆ นอกเหนือจากเดี่ยวหลักไว้เพื่อใช้ในการ

ประชันวง ตัวอย่างเช่น แต่เดิมมีทางเดี่ยวเพลงดอกไม้ไทร อยู่แล้ว ครูจึงได้คิดทำทางเพลงเดี่ยวดอกไม้ไทรขึ้น เพื่อให้มาคู่กับเพลงเดี่ยวดอกไม้ไทรของเดิม ในส่วนของเพลงเดี่ยวบรรทมไทรนั้น เป็นเพลง 8 จังหวะ มีท่อนเดี่ยว ซึ่งเหมือนกับเพลงพญาโศก ครูจึงได้ทำเดี่ยวระนาดเอกบรรทมไทรขึ้น ซึ่งยึดรูปแบบเดียวกับเพลงเดี่ยวพญาโศก คือ บรรเลงสี่รอบ ประกอบไปด้วย เที้ยวแรกเป็นเที้ยวพื้น สะบัด สะเดาะ ขยี้ เที้ยวที่สอง เป็นเที้ยวรววกาบลูกคาบดอก เที้ยวที่สาม เป็น

เที้ยวรววกำเนินทำนองทั้งเที้ยว และเที้ยวสุดท้ายเป็นเที้ยวพื้น ครูได้ประพันธ์เพลงเดี่ยวบรรทมไทรนี้ขึ้นเพื่อเอาไว้แก้มกับเพลงพญาโศก

6.2 เพื่อเป็นเทคนิคในการสอนปฏิบัติทักษะเป็นการทำทางเพลงเพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งวิธีการต่อเพลงเดี่ยวของครูจะเริ่มจากการประเมินความสามารถของผู้เรียน แล้วจึงประพันธ์ทางเดี่ยวให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล

ประเภทเพลงไทย	ลักษณะการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล						
	ประพันธ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด	ประพันธ์ต่อยอดจากโครงสร้างเดิม				ประพันธ์โดยมีโครงสร้างมาจากเพลงไทยสากล	ประพันธ์แต่ทางร้อง
		ประพันธ์เที้ยวกลับเพิ่มเติม	ขยายและตัดทอนให้เป็นเถา	เรียบเรียงให้เป็นชุด	ทำทางเดี่ยวเฉพาะเครื่องดนตรี		
1. เพลงโหมโรง	✓					✓	
2. เพลงเถา	✓	✓	✓			✓	✓
3. เพลงเรื่อง				✓			
4. เพลงดับ				✓			✓
5. เพลงหน้าพาทย์	✓						
6. ทางเดี่ยว					✓		

ที่มา : เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2559

จากตาราง สามารถสรุปลักษณะการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ได้โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. การประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ทั้งหมด คือ การที่ครูประพันธ์โดยใช้หลักการแต่งเพลงแบบอิสระ ซึ่งจะพบได้จากประเภทเพลงโหมโรง เพลงเถา และเพลงหน้าพาทย์

2. การประพันธ์เพลงโดยต่อยอดจากโครงสร้างเดิม คือ การที่ครูประพันธ์โดยใช้หลักการแต่งเพลงแบบมีโครงสร้าง ซึ่งจะสามารถแบ่งลักษณะเป็นลักษณะย่อยได้อีก 4 ลักษณะ ได้แก่

2.1 การประพันธ์เที้ยวกลับเพิ่มเติม จะสามารถพบได้ในประเภทเพลงเถา

2.2 การขยาย และตัดทอนอัตราจังหวะ เพื่อเรียบเรียงเป็นเพลงเถา จะสามารถพบได้ในประเภทเพลงเถา

2.3 การเรียบเรียงเพลงของเดิมจัดให้เป็นเพลงชุด ในกรณีนี้จะเป็นการนำเพลงสองชั้นของเก่าหลายๆเพลงมาเรียบเรียงเป็นชุด โดยที่อาจจะมีการแต่งเพลงใหม่เพิ่มเติมเข้าไปบ้าง หรือมีการประพันธ์ท่อนที่เป็นตัวเชื่อมเพลงเพื่อเปลี่ยนบันไดเสียงให้เข้ากับเพลงถัดไป ซึ่งจะพบได้ในประเภทเพลงเรื่อง และเพลงดับ

2.4 การทำทางเดี่ยวเฉพาะเครื่องดนตรี ครูจะทำทางเดี่ยวโดยมีโครงสร้างจากมือซ้องของเพลงที่จะประพันธ์แล้วจึงนำมือซ้องมาทำเป็นทางเดี่ยวในเครื่องมือต่างๆ ซึ่งผลงานการประพันธ์ทางเดี่ยวของครูจะพบในเครื่องมือระนาดเอก, ซ้องวงใหญ่, ระนาดทุ้ม, และซ้องวงเล็ก เป็นหลัก

3. การประพันธ์เพลงโดยมีโครงสร้างมาจากเพลงไทยสากล เป็นแนวคิดสร้างสรรค์สำคัญของครูสำราญ เกิดผล ที่ว่าเพลงสุนทราภรณ์หลายๆ เพลงนำทำนองไทยเดิม

มาเป็นโครงสร้างเพลง แล้วทำไมถึงไม่ลองเอาเพลงไทยสากลมาทำเป็นเพลงไทยเดิมบ้าง ซึ่งจะพบได้จากประเภทเพลงหมอลำ และเพลงเถา

4. การประพันธ์แต่ทางร้อง ในที่นี้หมายถึงการที่ครูเป็นผู้คัดสรรบทเพลงเพื่อมาบรรจุนั้ร้อง และทำทางร้อง แต่ครูไม่ได้เป็นผู้ประพันธ์เนื้อเพลง ที่มาของเนื้อเพลงนั้นจะมาจากสองแหล่ง ได้แก่ นำมาจากวรรณคดีไทยเรื่องต่างๆ หรือให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการแต่งเนื้อแต่งให้

ตารางที่ 2 แสดงจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล

จุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทย	ประเภทเพลงไทย					
	เพลงหมอลำ	เพลงเถา	เพลงเรื่อง	เพลงตับ	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเดี่ยว
1. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ	✓	✓			✓	
2. เพื่อใช้สำหรับองค์กรนั้นโดยเฉพาะ	✓	✓				
3. เพื่อเป็นการเผยแพร่บทเพลงเก่าที่ไม่ค่อยมีการนำมาใช้		✓	✓	✓		✓
4. เพื่อเป็นส่วนช่วยในการเก็บรักษาบทเพลง			✓	✓		
5. เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน	✓	✓			✓	
6. เพื่อนำมาใช้ในพิธีการไหว้ครู					✓	
7. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดนตรีไทย			✓			✓

ที่มา : เสาวภาคย์ อุตมวิชัยวัฒน์, 2559

จากตาราง สามารถสรุปจุดประสงค์ในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ได้ทั้งหมด 8 จุดประสงค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ประเด็นนี้ถือว่าเป็นประเด็นที่มีอิทธิพลต่อการประพันธ์เพลงของครูสำราญ เกิดผล เป็นอย่างมาก เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่ยึดถือในเรื่องของความกตัญญูกตเวทียุติธรรมหลักประจำใจ ซึ่งภูมิหลังของครูสำราญ เกิดผล นั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในทางตรง และทางอ้อม จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงอุปถัมภ์ครูในช่วง พ.ศ. 2528 รวมไปถึงในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงรับอุปถัมภ์ท่านครูจางวางทั่ว พาทยโกศล และทรงประทานความรู้ในเรื่องโน้ตสากลให้แก่ท่านครูจางวางทั่ว ดังนั้นการที่ครูสำราญ เกิดผล มีความรู้ทางดนตรีไทยอย่างแน่นหนาทุกวันนี้ได้ก็เนื่องจากการที่ฝากตัวเป็นศิษย์ และได้มีโอกาสรับเรียนวิชาที่บ้านพาทยโกศล ดังนั้นก็ถือว่าทูลกระหม่อมบริพัตรฯ ทรงมีพระกรุณาธิคุณกับครูในทางอ้อมด้วย ซึ่งหนึ่งในวิธีการที่ครูจะแสดงความสำนึกในพระมหากุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ก็คือการประพันธ์เพลงเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแต่พระองค์ ซึ่งครูจะประพันธ์ในประเภทเพลงหมอลำ เพลงเถา และเพลงหน้าพาทย์

2. การประพันธ์เพลงเพื่อใช้สำหรับองค์กรนั้นโดยเฉพาะ ในประเด็นนี้จะพบในประเภทเพลงใหม่โรง และเพลงเถา ซึ่งจะเกิดจากการที่สถาบันต่างๆ ต้องการที่จะมีเพลงที่ใช้เล่นประจำเป็นของสถาบันตนเอง ก็จะขอให้ครูช่วยประพันธ์ให้ เช่น เพลงรั้วแดงกำแพงเหลือง เถา ครูประพันธ์ให้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

3. การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นการเผยแพร่บทเพลงเก่าที่ไม่ค่อยมีการนำมาใช้ในประเด็นนี้ ครูสำราญ เกิดผล เคยกล่าวไว้ว่า “ปัจจุบันที่ไหนก็เล่นแต่เพลงซ้ำๆ เดิมๆ ทั้งที่เรา มีเพลงเก่าๆ อีกตั้งมากมาย น่าจะเอามาเล่นบ้าง ไม่เช่นนั้นเพลง ก็คงสูญหายหมด” (สำราญ เกิดผล, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2559) ดังนั้นครูจึงใช้วิชาการประพันธ์เพลงของครูในการช่วยเผยแพร่บทเพลงเก่า โดย หากครูพบเพลงสองชั้นเก่าๆ หลายๆ เพลง ครูจะนำมาเรียบเรียงเป็นเพลงเรื่อง หรือเพลงตับ หรือ บางครั้งก็อาจจะทำเป็นเพลงเถา หรือเอามาทำเป็นเพลงเดี่ยว เนื่องจากการที่เพลงเก่าๆ นั้นกระจัดกระจายเป็นเพลงเกร็ด เล็กเกร็ดน้อยก็จะหาโอกาสในการนำไปใช้บรรเลงได้ยาก ครู จึงได้ประพันธ์และเรียบเรียงเพลงขึ้นมาใหม่เพื่อให้นักดนตรีไทยสามารถหยิบยกมาใช้ได้สะดวกขึ้น เมื่อมีการหยิบยกไป บรรเลงก็จะเป็นการเผยแพร่ไม่ให้เพลงนั้นอยู่แต่ในตำรา

4. การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นส่วนช่วยเก็บรักษาบทเพลง ในประเด็นนี้จุดมุ่งหมายของครูคือการรวบรวมเพลงเกร็ด เพลงสองชั้นเก่าๆ นำมาเรียบเรียงเป็นเพลงเรื่อง และเพลงตับ เนื่องจากเพลงเรื่อง หรือเพลงตับเพียงหนึ่ง เพลงนั้นประกอบไปด้วยเพลงเกร็ด เพลงสองชั้นจำนวนมาก ดังนั้นการที่ครูนำมาจัดเป็นชุดก็เป็นวิธีที่ช่วยให้นักดนตรีไทยจดจำเพลงได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องมานั่งจำเป็นเพลงๆ ไป

5. การประพันธ์เพลงเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ ปัจจุบัน ในประเด็นนี้ถือว่าครูสำราญ เกิดผล เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ สถานการณ์บ้านเมือง มีอะไร ครูจะใช้วิธีการประพันธ์เพลงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกของท่านผ่านทางบทเพลง ซึ่งจะเป็นประเภทเพลงใหม่โรง เพลงเถา และเพลงหน้าพาทย์

6. การประพันธ์เพลงเพื่อนำมาใช้ประกอบพิธีไหว้ครู เนื่องจากครูสำราญ เกิดผล ได้ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูมาเป็นเวลานาน ทำให้ท่านเห็นว่าในบาง ขั้นตอน ยังไม่มีเพลงที่ใช้เฉพาะ ซึ่งทำให้ต้องบรรเลงเพลงเดิมซ้ำๆ กัน ทำให้ครูเกิดแรงบันดาลใจในการแต่งเพลงหน้าพาทย์เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่มีเพลงเฉพาะ

7. การประพันธ์เพลงเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดนตรีไทย ในประเด็นนี้ จะเน้นไปที่เพลงเรื่อง และเพลงเดี่ยว ซึ่งครูสำราญ เกิดผล มองว่าเพลงเรื่องเป็น เพลงที่เหมาะสมนำมาเป็นแบบฝึกให้กับนักเรียนในการฝึก ทั้งแปลทาง ฝึกการใช้มือ ทักษะการบรรเลงขั้นพื้นฐาน แล้ว ยังเป็นรากฐานของการที่จะพัฒนาไปสู่ประเภทเพลงอื่นๆ ต่อไป ครูจึงได้มีการประพันธ์เพลงเรื่องเพิ่มเพื่อให้นักเรียน มีแบบฝึกในการใช้เรียนมากขึ้น ในส่วนของเพลงเดี่ยวนั้นครู สำราญ เกิดผล จะประเมินความสามารถของผู้เรียนก่อน แล้วจึงประพันธ์ทางเดี่ยวให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดในการประพันธ์เพลงไทยของครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ทำให้ผู้วิจัยมองเห็น อุดมการณ์สำคัญของครูสำราญ เกิดผล โดยจะแบ่งเป็น ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ก่อนที่ครูจะประพันธ์เพลงทุกๆ ครั้ง จะต้องมีการเตรียมตัว และศึกษาค้นคว้ามาก่อนเป็นอย่างดีแล้ว ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตจากการที่ครูมีที่มาที่ไปของเพลงแต่ละเพลง ที่ประพันธ์ การตั้งชื่อเพลงมีความหมายสอดคล้องกับ บทเพลง และมีแนวคิดการประพันธ์เพลงที่มีระบบแบบแผน อันเป็นอัตลักษณ์ของครูเอง ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับการประพันธ์เพลงไทยของครูท่านอื่น เช่น การประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท ในเพลงชุดประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ที่มีวิธีการประพันธ์เพลงโดยยึดแนวทางมาจากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมไปถึงมีการประพันธ์ในลักษณะเป็นเพลงสำเนียงต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับชื่อเพลง เช่น เพลงระบำทวารวดี ประพันธ์เป็นสำเนียงมอญ เพลงระบำศรีวิชัย ประพันธ์เป็น สำเนียงแขก-ชวา และเพลงระบำเชียงใหม่ ประพันธ์เป็น สำเนียงลาว เป็นต้น (ลักษณะวาทิ จตุรภัทร์, 2543)

2. ครูเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ที่จะลองทำในสิ่งใหม่ๆ แต่ก็อยู่ในกรอบของขนบแบบแผนทางดนตรีไทยที่ ดั้งเดิม ซึ่งเห็นได้จากการที่ครูคิดจะนำเพลงไทยสากล มา แปลงเป็นดนตรีไทยเดิม หรือแม้แต่การที่คิดประพันธ์เพลง หน้าพาทย์ เพื่อใช้ประกอบพิธีในส่วนที่ยังไม่มีเพลงไว้ใช้เรียก รวมไปถึงเมื่อมีวาระโอกาสที่สำคัญต่างๆ ครูจะมีการประพันธ์ เพลงให้เข้ากับสถานการณ์นั้นๆ อยู่เสมอ แต่ในการสร้างสรรค์

เพลงจะอยู่ในขอบและกรอบของการประพันธ์เพลงไทยตามหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องเสมอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการประพันธ์เพลงของครูเฉลิม ม่วงแพศรี ท่านได้ประพันธ์เพลงบัวกลางบึง เภา ขึ้นโดยมีที่มาจาก เพลงบัวกลางบึง ของสุนทราภรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) และ เพลงสยามมานุสติ เภา ซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์เพลงของครูบุญยงค์ เกตุคง ซึ่งนำโครงสร้างเดิมมาจากเพลงสยามมานุสติ ที่เป็นเพลงสากลประเภทเพลงปลุกใจ (บุญยงค์ เกตุคง, 2539)

3. ครูเป็นผู้ที่รักในดนตรีไทย และต้องการที่จะอนุรักษ์องค์ความรู้ดนตรีไทยให้คงอยู่กับประเทศชาติอย่างแท้จริง ครูจะหาวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้บทเพลงไทยเก่าๆ ที่ไม่ค่อยมีใครหยิบจับมาบรรเลงเผยแพร่ขึ้นมาพัฒนาให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น นำเพลงสองชั้นมาประพันธ์ให้เป็นเพลง เภา หรือ นำมาจัดชุดให้เป็นเพลงเรื่อง เพื่อให้นักดนตรีไทยสามารถนำเพลงไปใช้บรรเลงตามงานได้จริง หรือถ้าหากเพลงที่ครูสืบค้นมาแล้วไม่สมบูรณ์ ครูจะตรวจสอบ และแก้ไขให้สมบูรณ์ ซึ่งในทุกๆ เพลงที่ครูได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือได้ตรวจสอบแก้ไขแล้ว ครูก็จะบันทึกเป็นโน้ตสากล ท่านมองว่าการบันทึกโน้ตด้วยโน้ตสากลนั้นมีความละเอียดกว่าการบันทึกด้วยระบบโน้ตเพลงไทย ซึ่งจุดประสงค์ของการบันทึกโน้ตเพลงนั้นเพื่อเป็นการเก็บรักษาบทเพลงไม่ให้สูญหายไป นอกจากจะประพันธ์เพลงใหม่ๆ แล้ว ครูก็ไม่ได้ทิ้งเพลงเก่า ในส่วนของบทเพลงเก่าที่ตัวบทเพลงมีความสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่หากเกิดการชำรุดทรุดโทรมอันเนื่องมาจากกระดาษที่เสื่อมโทรมตามกาลเวลา ครูก็ได้คัดลอกโน้ตเพลงขึ้นใหม่ ซึ่งบทเพลงทั้งเก่า และใหม่ที่ครูได้บันทึกเป็นโน้ตสากลไว้นั้น ปัจจุบันครูก็ได้รวบรวม และจัดให้เป็นหมวดหมู่ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นมรดกของชาติสืบไป ซึ่งความสอดคล้องกับบูรพาจารย์ทางดนตรีไทยท่านหนึ่ง คือ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านได้ต่อยอดเพลงไทยเก่าๆ ทั้งประพันธ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือเพิ่มเติมจากของเก่าไว้มากมายครบทุกประเภทเพลงไทย เพื่อมุ่งหวังที่จะเป็นมรดกสืบทอดต่อชนรุ่นหลังเช่นกัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันนั้นคือเรื่องของกรบันทึกโน้ตเพลงไทย ซึ่งทางด้านของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านได้ใช้การบันทึกโน้ตเพลงไทยในระบบเลข 9 ตัว ซึ่งท่านเป็นผู้วาง

แบบแผนด้วยตัวท่านเอง และได้นำระบบโน้ตนี้มาใช้เป็นสื่อการสอนดนตรีไทยกับลูกศิษย์ของท่าน ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี (มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ, 2525) ความแตกต่างในเรื่องของวิธีการบันทึกโน้ตนี้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นเพียงความแตกต่างทางด้านวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลัก ซึ่งเป้าหมายหลักของครูทั้งสองท่านนั้นเหมือนกัน คือ ต้องการที่จะช่วยเก็บรักษาสมบัติของชาติสืบไป ด้วยวิธีการที่ท่านเห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. ครูเป็นผู้ที่มีความรู้จริง และรู้รอบในเรื่องดนตรีไทย เนื่องจากศาสตร์แห่งการประพันธ์เพลงนั้นถือว่าเป็นศาสตร์ขั้นสูงสุดของการเรียนดนตรีไทย การที่จะสามารถประพันธ์เพลงขึ้นมาได้ ผู้ประพันธ์จะต้องมีความรู้รอบในดนตรีทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ ซึ่งครูสำราญ เกิดผล ท่านได้สร้างผลงานการประพันธ์เป็นที่ประจักษ์ไว้มากมายครบทุกประเภทเพลงไทย จึงเป็นเครื่องยืนยันความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยของท่านอย่างแท้จริง ซึ่งตรงกับครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงหลายๆ ท่าน ท้ายที่สุดของชีวิตการเป็นศิลปิน หรือเป็นครูดนตรีไทยแล้ว ก็ได้ประพันธ์เพลงฝากผลงานต่างๆ เป็นมรดกแก่คนดนตรีไทยรุ่นหลังไว้มากมาย อาทิ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง), ครูบุญยงค์ เกตุคง, ครูมนตรี ตราโมท, ครูเฉลิม บัวทั้ง, คุณหญิงขึ้น ศิลปบรรเลง, ครูอุทัย แก้วละเอียด, ครูประสิทธิ์ ถาวร, ครูประเวช กุมุท, ครูพินิจ ฉายสุวรรณ และ ครูเฉลิม ม่วงแพศรี เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2556)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปมีดังนี้

1. ควรมีการวิจัยศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย ของครูสำราญ เกิดผล อย่างละเอียดเพิ่มเติม
2. ควรมีการวิจัยศึกษาเปรียบเทียบวิธีการประพันธ์เพลงไทยในแต่ละประเภทเพลงไทย กรณีศึกษา ครูสำราญ เกิดผล ในเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

เนื่องจากปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยส่วนมากจะเป็นเกี่ยวกับเรื่องของการวิเคราะห์เพลงเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นควรที่จะมีการผลิตนักวิชาการ นักวิจัยด้านดนตรีไทยศึกษาให้มากขึ้น เพื่อบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้าวิจัยด้านดนตรีไทยศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). **รายชื่อศิลปินแห่งชาติทั้งหมด**. วันที่ค้นข้อมูล 29 ธันวาคม 2559, จาก http://art.culture.go.th/art_Perf.php
- กฤษฏี โพชนุกูล. (2554). **วิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลงประเภทโหมโรงครุมนตรี ตราโหมท**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาดุริยางค์ไทย). กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรกานต์ สิริกวินกอบกุล. (2559, มกราคม - มิถุนายน 2559). การพัฒนากรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรีศึกษาสำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ**. ปีที่ 17 (ฉบับที่ 2): 34.
- ณรุทธ์ สุทนต์. (2555). **ดนตรีศึกษา : หลักการและสาระสำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกตุคง. (2539). **ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ครูบุญยงค์ เกตุคง**. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ศิลป์ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ. (2525). **ศรทอง : ประชุมผลงานเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).
- พิชิต ชัยเสรี. (2557). **การประพันธ์เพลงไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลักษณะวดี จตุรภัทร์. (2543). **งานสร้างสรรค์เพลงระบำชุดโบราณคดี ของครุมนตรี ตราโหมท**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วราห์ เทพณรงค์. (2559). **โน้ตเพลงไทยสำนักพาทย์รัตน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาดุริยางค์ศิลป์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2556). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). **ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช 2556**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สำราญ เกิดผล, ศิลปินแห่งชาติ. สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2559.
- สำราญ เกิดผล, ศิลปินแห่งชาติ. สัมภาษณ์วันที่ 25 พฤศจิกายน 2559.
- สำราญ เกิดผล, ศิลปินแห่งชาติ. สัมภาษณ์วันที่ 9 ธันวาคม 2559.
- เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์. (2559). **การวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นครุดนตรีไทยของครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ**. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาดนตรีศึกษา). กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.